

## **SECTION 7. CRIMINAL LAW AND CRIMINOLOGY. CRIMINAL AND PENAL LAW.**

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-636-2-20>

### **RECOGNITION OF A PERSON WORKING UNDER A CIVIL LAW CONTRACT AS A VICTIM IN CRIMINAL OFFENSES PROVIDED FOR BY ARTICLES 271 AND 272 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE: CURRENT PRACTICE AND TRENDS**

#### **ВИЗНАННЯ ОСОБИ, ЯКА ПРАЦЮЄ ЗА ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВИМ ДОГОВОРОМ, ПОТЕРПІЛИМ У КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕННЯХ, ПЕРЕДБАЧЕНИХ СТАТТЯМИ 271 ТА 272 КК УКРАЇНИ: АКТУАЛЬНА ПРАКТИКА ТА ТЕНДЕНЦІЇ**

**Bakhurynska O. O.**

*PhD in Law, Associate Professor,  
Associate Professor at the Department  
of Criminal Law Politics  
and Criminal Law,  
Taras Shevchenko National University  
of Kyiv  
Kyiv, Ukraine*

**Бахуринська О. О.**

*кандидат юридичних наук, доцент,  
доцент кафедри кримінально-  
правової політики  
та кримінального права  
Київський національний університет  
імені Тараса Шевченка  
м. Київ, Україна*

Питання щодо визнання особи, яка виконує на підприємстві, в установі, організації чи у громадянина-суб'єкта підприємницької діяльності роботу за цивільно-правовим договором, потерпілою у кримінальних правопорушеннях, передбачених ст.ст. 271-272 КК України, і відповідно притягнення до кримінальної відповідальності за цими статтями особи, що порушила стосовно такого потерпілого вимоги охорони праці, тривалий час в науці кримінального права залишається дискусійним. Диспозиції зазначених статей КК не конкретизують ознак потерпілого від передбачених у них порушень, тому, як правило, такі ознаки визначаються з урахуванням бланкетного характеру цих диспозицій, а також з огляду на зміст безпосереднього об'єкта даних кримінальних правопорушень (безпека праці та здоров'я працівників).

Згідно зі ст. 2 Закону України «Про охорону праці» його дія поширюється на всіх юридичних та фізичних осіб, які відповідно до законодавства використовують найману працю, та на всіх працівників; при цьому у ст.1 цього Закону працівник визначається як «особа, яка працює на підприємстві, в організації, установі та виконує обов'язки або функції згідно з трудовим договором (контрактом)» [1]. В контексті кримінального права з цього випливає висновок, що особи, які виконують роботу за цивільно-правовими угодами, не можуть визнаватися потерпілими за ст.ст. 271-272 КК України, адже підрядник, надаючи такі послуги, зберігає свою господарську та організаційну самостійність, а роботодавець не має права втручатися в організацію праці виконавця послуг. У такому разі роботодавець не бере на себе зобов'язання забезпечувати підряднику безпечні та здорові умови праці.

Щодо аналізованих аспектів проблеми кримінальної відповідальності за діяння, передбачені ст.ст. 271-272 КК України, хотілося б звернути увагу на актуальну практику Верховного Суду та відповідні законотворчі ініціативи у сфері безпеки та здоров'я працівників на роботі.

Інтерес представляють матеріали одного з кримінальних проваджень, що перевірялися Верховним судом у касаційному порядку, згідно з якими місцевий суд визнав невинуватою директорку одного з товариств з обмеженою відповідальністю у вчиненні кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 272 КК України, – порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою на виробництві, особою, яка зобов'язана їх дотримувати, якщо воно спричинило загибель людини. За фактичними обставинами обвинувачена уклала з Особою\_9 цивільно-правовий договір про надання послуг із застосування вантажопідіймального крану, однак не перевірила наявність у підрядника дозволу Держпраці України на виконання робіт з підвищеною небезпекою, не провела з ним навчання та перевірку знань «Правил охорони праці під час експлуатації вантажопідіймальних кранів, підіймальних пристроїв і відповідного обладнання» та інших нормативних актів і не організувала проходження останнім медичного огляду. Невиконання директоркою товариства своїх обов'язків щодо забезпечення виконання чинного законодавства з охорони праці на підприємстві призвели до того, що підрядник Особа\_9, керуючи демонтажними роботами, допустив виконання цих робіт з порушеннями правил безпеки та технології, внаслідок чого і загинув на місці події. Обґрунтовуючи виправдальне рішення, місцевий суд визнав недоведеним стороною обвинувачення ознак вчинення директоркою ТОВ діяння, передбаченого ч.2 ст.272 КК України, оскільки

Особа\_9, як виконавець робіт, не підпорядковувався посадовим особам ТОВ, між товариством та підрядником були відсутні трудові відносини, оскільки він не був працівником товариства, а виконував роботи на підставі договору підряду, за умовами якого сам підрядник мав дбати про особисту безпеку та здоров'я у процесі виконання обумовлених робіт, знати та виконувати вимоги нормативно-правових актів з охорони праці, мати усі необхідні дозволи для укладення цього договору та нести відповідальність за порушення вимог безпеки праці. Ухвалою Апеляційного суду вирок місцевого суду щодо директорки ТОВ було залишено без зміни.

Касовуючи ухвалу Апеляційного суду, колегія суддів Третьої судової палати Касаційного кримінального суду наголосила, що без належної уваги місцевого суду залишилося те, що демонтажні роботи, які виконувалися на підприємстві, і під час виконання яких потерпілий був смертельно травмований, є роботами з підвищеною небезпекою. При цьому директорка товариства, уклавши договір підряду на виконання робіт з керування дільницею механізації, допустила до виконання демонтажних робіт підрядника Особу\_9, який не мав дозволу Держпраці України на виконання робіт з підвищеною небезпекою, не пройшов спеціального навчання, перевірки знань та медичного огляду за професією, в подальшому призначивши його керівником зазначених робіт та відповідальним за безпеку їх проведення.

Також Суд підкреслив, що так само й апеляційний суд у своєму рішенні не вмотивував, у зв'язку з чим і на основі яких правових норм він вбачає, що залучення директоркою товариства для виконання робіт з підвищеною небезпекою особи не з числа працівників свого підприємства, а іншої особи за договором підряду, надає директору право допустити (призначити) ненавчену особу, яка не має відповідних дозволів на виконання робіт з підвищеною небезпекою. Суд не отримав обґрунтування, чому дані обставини, на думку апеляційного суду, перебувають за межами відповідальності директора підприємства за викладених обставин та/або не утворюють складу кримінального правопорушення, передбаченого ч. 2 ст. 272 КК України [2].

У контексті законотворчих ініціатив важливими є положення проекту Закону України «Про безпеку та здоров'я працівників на роботі» (р.н. 10147 від 13.10.2023 р.), що наразі доопрацьовується до другого читання [3]. Згідно п. 25 ч. 1 ст. 1 проекту 10147 «працівник – це фізична особа, яка в межах трудових відносин незалежно від наявності формального трудового договору виконує роботу, зокрема за рішенням суду, або надає послуги на користь (в інтересах) іншої особи (роботодавця), а також особа, яка проходить у роботодавця навчання або практику, за винятком домашніх працівників, самозайнятих осіб та

членів фермерського господарства». З даного поняття випливає потенційний висновок, що дія законодавства про безпеку та охорону здоров'я працівника розширюється на цивільно-правові відносини («надання послуг на користь (в інтересах) іншої особи (роботодавця)»), однак ч. 4 ст. 2 проекту 10147 уточнює, що «дія Закону поширюється на відносини за цивільно-правовими договорами у випадках, визначених цим Законом». Йдеться про випадки залучення суб'єкта господарювання, що надає послуги у сфері безпеки та здоров'я працівників (наприклад, проведення аудиту системи управління безпекою та здоров'ям працівників). Таким чином, в аналізованому контексті залишається невирішеним питання про статус (у т.ч. і як потерпілого у кримінально-правовому значенні) суб'єктів тих цивільно-правових договорів з роботодавцем, які укладені за іншим предметом, що не пов'язаний з управлінням сферою безпеки та здоров'я працівників.

Євроінтеграційний законопроект 10147 має суттєве значення не тільки як нормативне втілення нової парадигми забезпечення безпеки праці та охорони здоров'я працівників на роботі, а й як регуляторна основа для удосконалення кримінально-правового регулювання, зокрема, для з'ясування змісту бланкетних кримінально-правових ознак у ст.ст. 271-272 КК України. Удосконалення (уточнення) поняття «працівник» у проекті 10147 сприятиме усуненню фрагментарності законодавчого підходу та невичерпності правового регулювання у питанні встановлення ознак складів кримінальних правопорушень, передбачених ст.ст. 271-272 КК України.

### Література:

1. Про охорону праці: Закон України № 2694-XII від 14.10.1992 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text> (дата звернення: 20.10.2025).
2. Постанова Третьої судової палати ККС ВС від 07.07.2025 у справі № 332/57/22 (провадження № 51-710км25). URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/128752594> (дата звернення: 20-21.10.2025).
3. Про безпеку та здоров'я працівників на роботі: проект Закону України (реєстр.н.10147 від 13.10.2023 р.). URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42995> (дата звернення: 20-21.10.2025).